

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ ТА ПЕРСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ РОЗУМІННЯ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ КОРІННИХ НАРОДІВ УКРАЇНИ

Антон Опанасенко,

*аспірант 3 року навчання Інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ID ORCID: 0000-0003-4373-5181*

У статті детально проаналізовано процес становлення та розвитку проблематики прав корінних народів у незалежній Україні. Особливу увагу приділено відповідним положенням Конституції України та їх тлумаченню. Описано законотворчий процес та законодавчі ініціативи, що передували прийняттю Закону України «Про корінні народи України» 21 липня 2021 року. З'ясовано особливості нормативно-правових актів України, якими регулюються права корінних народів, їх взаємозв'язок та подальший вплив на загальний розвиток досліджуваної проблематики. Права корінних народів розглянуто крізь призму юридичних та політичних процесів сучасності, зокрема, Кримської платформи.

Ключові слова: корінні народи, корінні народи України, кримські татари, караїми, кримчаки, гагаузи, представництво, правовий статус, Україна, Кримська платформа, Кримське Ханство, Кримська Народна Республіка, Автономна Республіка Крим, місто Севастополь, Крим, Севастополь, конституція, Закон України «Про корінні народи України», Меджліс кримськотатарського народу, Курултай кримськотатарського народу, самовизначення, мова, культура, традиції, історія, народ, ідентичність, окупація, деокупація, геноцид, депортація, депортація кримських татар

Прийнятий 21 липня 2021 року Закон України «Про корінні народи України» (далі — Закон), безперечно, став найширшим за рівнем регулювання та охоплення низки прав корінних народів України [4]. Уперше проблематиці корінних народів України було присвячено спеціальний закон. Слід наголосити, що цей Закон не варто сприймати як одиначне та випадкове явище в рамках системи вітчизняного законодавства, оскільки його прийняттю передували 30 років дискусій, законотворчої діяльності та законодавчих ініціатив, далеко не всі з яких завершилися успішно. Наразі можемо говорити про належну якість законодавчого закріплення досліджуваних у статті прав, що, своєю чергою,

не виключає необхідності підготовки правозастосовної бази належного рівня для подальшої реалізації задекларованих у Законі прав. Ураховуючи той факт, що корінні народи та їхні права безпосередньо згадано в рамках Конституції України, доводимо висновків про важливість урегулювання цієї проблематики, яка була значно конкретизована та належним чином кодифікована 21 липня 2021 року.

Не варто забувати і про політичний аспект цього питання, адже, ураховуючи факт традиційного проживання корінних народів України на території Автономної Республіки Крим, урегулювання правового статусу вищезгаданих спільнот пов'язане з процесом деокупації тимчасово окупа-

ваної Російською Федерацією автономії та відновлення прав українських громадян, які були грубо порушені російським вторгненням і подальшою тривалою збройною агресією проти України. Кримськотатарське питання є вкрай актуальним у рамках Кримської платформи як одного з найдієвіших механізмів ненасильницького спротиву окупації та повернення незаконно окупованих територій, доброзичесне ж ставлення до забезпечення прав корінних народів Криму, визнання позитивних зобов'язань щодо збереження самобутності цих народів є свідченням відповідальності Держави Україна перед своїми громадянами, які належать до корінних народів, а також корінних народів загалом як колективних суб'єктів права. Законодавче закріплення досліджуваних у рамках статті прав є яскравою демонстрацією готовності України захищати права своїх громадян на національному та міжнародному рівнях, а також підтвердженням високого рівня праворозуміння та розвитку демократичних інституцій, що сприяє підвищенню престижу нашої держави в очах іноземних партнерів і союзників та міжнародних організацій.

З огляду на вищезазначене, метою цього дослідження є деталізований опис та аналіз процесу кодифікації та забезпечення прав корінних народів у незалежній Україні, його розгляд у ретроспективному та перспективному аспектах у рамках юридичного і політичного контекстів.

Ретроспективний та перспективний аналіз розвитку розуміння і забезпечення прав корінних народів України.

Перш за все, варто зазначити, що поняттям «корінні народи» оперує також головний закон — Конституція України. Зокрема, згідно зі статтею 11 конституції держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України [2]. Корінні народи згадуються також у статтях 92 та 119 конституції, які встановлюють, що права

корінних народів і національних меншин визначаються виключно законами України (ст. 92), а також, що місцеві державні адміністрації у місцях компактного проживання корінних народів та національних меншин забезпечують програми їх національно-культурного розвитку (ст. 119) [2].

Із вищезазначеного випливає, що конституцією визнається існування на території України корінних народів, хоча конкретно не вказано, які саме народи до них належать. Слід зазначити, що законодавець розділяє поняття «корінний народ» і «національна меншина», хоча й не наводить їх дефініцій. Факт такого розмежування не можна недооцінювати, оскільки на практиці саме нерозуміння відмінності двох вищезгаданих груп населення призводить до упередженого та недалекогоглядного ставлення до прав корінних народів. Ототожнення цих спільнот призводить до фундаментально хибної переконаності в тому, що надання особливих прав корінним народам, як колективним суб'єктам права, зокрема, що дуже важливо, права на представництво та автономію у складі України, неминуче призведе до надання подібних прав національним меншинам, де-факто федералізації України і поширенню сепаратистських та ірредентистських настроїв, які можуть призвести до потенційних нових конфліктів, посилення збройної агресії та підривної діяльності РФ проти України, а також поляризації та антагонізації суспільства всередині держави.

Стаття 92 проголошує, що виключно законами України регулюються права корінних народів та національних меншин [2]. Варто наголосити, що незважаючи на це положення конституції протягом 1996–2021 років, себто 25 років, так і не було прийнято окремий закон України, присвячений правам корінних народів, а проблематика цих прав, особливостей взаємодії представницьких органів корінних народів з органами державної влади та місцевого самоврядування залишалася своєрідною прогалиною українського законодавства. Прийнятий нещодавно Закон слід розглядати як логічне продовження

ПОГЛЯД НАУКОВЦЯ

конституційних положень, що органічно розвиває і врегулює, хоча й з очевидним запізненням, вказану проблематику.

Намагання врегулювати вказані проблеми корінних народів України мали місце і протягом 25-річного інтервалу між прийняттям конституції та Закону України «Про корінні народи України». Перша спроба була здійснена народним депутатом України Романом Безсмертним, який уклав та зареєстрував у Верховній Раді України законопроект № 4041, що проте прийнятий не був. Після цього 2003 року групою народних депутатів, серед яких були й представники Меджлісу кримськотатарського народу Мустафа Джемільєв та Рефат Чубаров, було доопрацьовано проєкт Р. Безсмертного та зареєстровано нову версію у Верховній Раді України під номером 4098, проте цей законопроект також не було прийнято.

Безсумнівно, визначним кроком у сфері визнання прав корінних народів стала постанова Верховної Ради України «Про Заяву Верховної Ради України щодо гарантії прав кримськотатарського народу у складі Української Держави». Цей документ, хоча й має переважно декларативний характер, є свідченням визнання державою своїх зобов'язань перед кримськотатарським народом як найчисельнішим корінним народом України та готовності взяти на себе відповідальність за забезпечення його етнічної, мовної, культурної та релігійної самобутності [3]. Гарантування та збереження такої самобутності проголошено у статті 1 постанови. Статті 2 та 3 проголошують право кримськотатарського народу на самовизначення і визнання Курулгаю та Меджлісу кримськотатарського народу як представницького та представницько-виконавчого органу кримськотатарського народу. Статтею 4 було проголошено приєднання України до Декларації ООН про права корінних народів. Необхідність урегулювання правового статусу корінних народів України, зокрема кримськотатарського, шляхом прийняття спеціальних законів та інших нормативно-правових актів вказується у статті 5 постанови. Статті 6 та 7 присвячені ме-

ханізмам взаємодії Меджлісу з органами державної влади, а також залученості Меджлісу до процесу прийняття законів та інших документів стосовно статусу кримськотатарського народу. Слід також наголосити, що постанова має не лише правовий, а й політичний характер, оскільки є реакцією України на збройну агресію Російської Федерації та окупацію останньої території Автономної Республіки Крим, яка є історичною батьківщиною та місцем компактного традиційного проживання трьох корінних народів України: кримськотатарського, караїмського та кримчацького [9]. Засудження агресивних дій Росії та порушення прав українських громадян міститься у статті 8 постанови.

У той самий час у Верховній Раді України було зареєстровано два нових законопроекти, покликаних врегулювати проблематику корінних народів України. Першим став проєкт № 4434 народного депутата України Геннадія Москаля від 13 березня 2014 року «Про відновлення прав корінного народу України, примусово переселеного з території Криму». Другий законопроект № 4501 було зареєстровано 20 березня 2014 року народним депутатом України Віталієм Кличком під назвою «Про права корінних народів України». У подальшому жоден із законопроектів не було ухвалено через їх надмірну декларативність та відсутність нормативно-правового характеру.

Слід зазначити, що подібні намагання законодавців не оминали й проблем двох інших корінних народів України: караїмського і кримчацького. Зокрема, було зареєстровано два аналогічних проєкти постанови Верховної Ради України «Про Заяву Верховної Ради України щодо збереження в Україні самобутності та культурної спадщини кримських караїмів (караїв) та кримчаків». Перший проєкт було зареєстровано 20 квітня 2015 року народним депутатом Георгієм Логвинським під номером 4680, другий — народними депутатами Миколою Княжицьким, Віктором Єленським, Ярославом Лесюком та Марією Матіос 16 червня 2016 року під номером 4827. На відміну

від аналогічної постанови щодо кримськотатарського народу, жоден із вищезгаданих проектів не було прийнято, хоча положення проектів постанови щодо караїмів та кримчаків майже повністю дублювали положення постанови щодо кримських татар (окрім положень про представницькі органи, особливості їх взаємодії з органами державної влади та залученість цих органів до прийняття рішень щодо кола питань, які безпосередньо стосуються самого корінного народу), а правовий статус караїмів та кримчаків як корінних народів і колективних суб'єктів права не регулювався до 2021 року.

У подальшому було також підготовлено два інші законопроекти, покликані закріпити та врегулювати питання щодо корінних народів України. Перший проект «Про статус кримськотатарського народу в Україні» було зареєстровано у Верховній Раді України під номером 6315 4 квітня 2017 року. Він був підготовлений групою народних депутатів України на чолі з головою Меджлісу кримськотатарського народу Рефатом Чубаровим та першим головою Меджлісу кримськотатарського народу, тодішнім Уповноваженим Президента України у справах кримськотатарського народу Мустафою Джемілевим. Із назви проекту бачимо, що він не мав на меті врегулювання правового статусу караїмів та кримчаків [6].

Другий законопроект «Про корінні народи України» було підготовлено експертним середовищем, до складу якого, зокрема, увійшли тодішній Представник Президента України в Автономній Республіці Крим Борис Бабін та голова правління громадської організації «Кримськотатарський Ресурсний Центр», член Меджлісу кримськотатарського народу, голова Управління із правових питань та міжнародних справ Меджлісу кримськотатарського народу Ескендер Барієв. На відміну від іншого законопроекту, цей документ був значно ширшим за змістом, пропонував закріплення правового статусу всіх трьох корінних народів України, а також конкретні механізми охорони і захисту прав та представництва кожного з цих на-

родів [5]. Хоча обидва законопроекти неодноразово були доопрацьовані, жоден із них не було прийнято.

Наступним нормативно-правовим актом, у рамках якого порушувалося питання прав корінних народів є Указ Президента України № 117/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 березня 2021 року «Про Стратегію деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя». Указ регулює широке коло питань, пов'язаних із деокупацією тимчасово окупованої Автономної Республіки Крим та відновленням прав громадян України, які були порушені внаслідок агресії Російської Федерації щодо України. Варто вказати, що цей нормативно-правовий акт містить посилання на корінні народи України. Зокрема, у його преамбулі зазначено, що РФ та її окупаційною адміністрацією на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя порушуються права корінних народів України, зокрема право на етнічну ідентичність, культурну і мовну самобутність, свободу світогляду і віросповідання, свободу об'єднань, право на освіту, спостерігаються утиски та системні прояви дискримінації за етнічною та релігійною ознаками, упроваджується цілеспрямована політика щодо зміни демографічного складу населення, а з тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя здійснюється витискання представників корінних народів, знищення ознак їх національної ідентичності. У пункті 56 стратегії зазначено, що Україна бере на себе зобов'язання щодо збереження етнічної та релігійної самобутності громадян України, які проживають на тимчасово окупованій території та створює умови, зокрема інституційні, для розвитку культури кримськотатарського та інших корінних народів. Таким чином наша держава підтвердила свої наміри, зафіксовані сімома роками раніше у постанові Верховної Ради України «Про Заяву Верховної Ради України щодо гарантії прав кримськотатарського народу у складі Українсь-

ПОГЛЯД НАУКОВЦЯ

кої Держави». Пункт 88 стратегії наголошує, що Україна задля захисту прав корінних народів та запобігання їх порушенню бере участь у міжнародному співробітництві, зокрема шляхом долучення у рамках цього кола питань до діяльності міжнародних моніторингових механізмів, правозахисних і гуманітарних організацій та гуманітарних місій іноземних держав. Одним із очікуваних результатів реалізації положень стратегії, згідно з пунктом 97 цього акта, є відновлення та забезпечення прав представників кримськотатарського народу та інших корінних народів, національних меншин.

Першою успішною спробою врегулювати та закріпити в рамках національного законодавства положення щодо корінних народів в Україні за допомогою окремого спеціального закону власне і став Закон України «Про корінні народи України». Законопроект № 5506 «Про корінні народи України» було внесено до Верховної Ради України 18 травня 2021 року Президентом України Володимиром Зеленським та приурочено до 77-ої річниці депортації кримськотатарського народу, також відомої як сюрґюн (від кримськотатарського *Sürgün* — вигнання), або геноцид кримськотатарського народу. Проект було позначено як невідкладний. Того ж дня у своїй промові Президент України наголосив, що в рамках вищезазначеної стратегії пріоритетне місце належить саме відновленню й забезпеченню прав кримськотатарського народу як корінного народу України, який пережив геноцид. Цей законопроект було ухвалено 1 липня 2021 року, а 21 липня нормативно-правовий акт був підписаний президентом. Закон набув чинності 23 липня після його публікації в газеті Верховної Ради України «Голос України», окрім положень частини 3 статті 7, які набудуть чинності після повернення Україною ефективного контролю над тимчасово незаконно окупованими Російською Федерацією територіями Автономної Республіки Крим та міста Севастополь [4].

Безперечно, важливим є факт прийняття закону «Про корінні народи України» у

рамках запуску Кримської платформи, що була ініційована Україною як міжнародний координаційний механізм деокупації Автономної Республіки Крим та міста Севастополь, захисту прав людини загалом та громадян України зокрема на тимчасово окупованих територіях. Деокупація Криму, згідно з метою платформи, має відбуватися мирним шляхом через посилення міжнародної співпраці, дипломатичного та політичного тиску з боку держав-учасниць платформи щодо Російської Федерації як окупанта задля встановлення миру та безпеки у Східній Європі, Чорноморському регіоні та у світі загалом.

Платформу було започатковано 23 серпня 2021 року під час установчого саміту в Києві. Підсумком роботи саміту стало схвалення спільної Декларації учасників міжнародної Кримської платформи. Цікавим є те, що питання корінних народів України, зокрема кримськотатарського, безпосередньо згадано в декларації двічі. Перша така згадка стосується заборони Російською Федерацією Меджлісу кримськотатарського народу як представницького органу корінного народу України. До уваги взято факт ухвалення наказу від 19 квітня 2017 року Міжнародного суду ООН за поданням України про визначення тимчасових заходів, доки справа перебуває на розгляді, у справі про застосування Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму та Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (Україна проти Російської Федерації), яка накладає на РФ зобов'язання утриматися від збереження існуючих та запровадження нових обмежень на здатність кримськотатарського народу зберігати свої представницькі інститути, включаючи Меджліс кримськотатарського народу. Таким чином, декларація наголошує, що окупант грубо порушує права кримськотатарського народу як корінного народу України, зокрема право на представництво, що є порушенням норм міжнародного законодавства та підтверджується Наказом Міжнародного суду ООН. Важливим у рамках цього положення є визнання особливого статусу Меджлі-

су, який проголошено саме представницьким органом корінного народу, а не громадською організацією, політичним рухом тощо. Можемо дійти висновку, що нормативні вимоги Закону України «Про корінні народи України» та постанови Верховної Ради України «Про Заяву Верховної Ради України щодо гарантії прав кримськотатарського народу у складі Української Держави» знайшли своє логічне продовження у рамках ініційованого Україною міжнародного механізму [3, 4].

Якщо перша згадка декларацією про права корінного народу України стосується права на представництво, колективного за своєю юридичною природою, то друга містить посилання на індивідуальні права представників корінних народів. Учасники міжнародної Кримської платформи закликають Російську Федерацію забезпечити всім особам, які належать до етнічних і релігійних громад півострова, включно з етнічними українцями і кримськими татарами, можливість повною мірою користуватися своїми правами людини і надати змогу підтримувати та розвивати свою культуру, освіту, самобутність і традиції культурної спадщини, які на сьогодні перебувають під серйозною загрозою внаслідок тимчасової окупації. Цим закликом було у скороченому вигляді де-факто продубльовано вимоги Закону та окремі групи прав, що вказаним нормативно-правовим актом гарантуються.

Роль і значення корінних народів та їхньої культури у рамках Української Держави було яскраво описано імерсійною інсталяцією *Stories of Crimea* (англ. — історії Криму). Інсталяція наголошує, що кримські татари, караїми та кримчаки наразі визнаються корінними народами України, які історично сформувалися на теренах Кримського півострова та не мають батьківщини поза межами України. Історія державності одного з цих народів, кримськотатарського, що включає в себе Кримське ханство та Кримську Народну Республіку, є складовою історії української державності. Двічі державність кримськотатарського народу ліквідувалася внаслідок російської окупації: 1783 та 1919

років, після чого проти кримських татар здійснювався тривалий геноцид, апогеєм же стала депортація кримськотатарського народу 1944 року, або сюр'юн [7]. Окупація 2014 року є черговим трагічним витком історії українського та кримськотатарського народів, які протягом чотирьох століть потерпають від агресивної політики експансіонізму Росії.

Традиції кримських татар визнаються Україною нематеріальною спадщиною корінного народу, а Ханський палац у Бахчисараї — основною архітектурною пам'яткою корінного народу. Зазначається, що традиції кримських татар зазнають постійних обмежень та утисків з боку окупаційної влади, а Ханський палац під виглядом реставрації де-факто поступово знищується.

Важливість кримськотатарського питання в рамках Кримської платформи також впливає з активного залучення представників кримськотатарського народу до її роботи. Зокрема, під час офіційного відкриття інавгураційного саміту до його учасників звернувся багаторічний лідер кримськотатарського народу, народний депутат України Мустафа Джемільев. До роботи у платформі залучено також чинного голову Меджлісу кримськотатарського народу Рефата Чубарова.

Під час щонайменше двох заходів платформи обговорювалася проблематика кримськотатарського народу і труднощі, які він переживає у зв'язку з окупацією півострова. Такими заходами стали панельні дискусії «Колонізація ХХІ сторіччя: подолання наслідків та відновлення прав кримськотатарського народу як інструмент деокупації Криму» та «Реінтеграція Криму через захист прав людини та сталий розвиток».

У рамках першої дискусії було детально описано переслідування стосовно кримських татар, зокрема заборона всієї системи представництва, порушення політичних та культурних прав, порушення права на освіту рідною мовою, зміна демографічного складу півострова через переселення близько мільйона громадян Російської Федерації на територію Криму поряд з чис-

ПОГЛЯД НАУКОВЦЯ

ленними фактами тиску, що спонукало до залишення території півострова представниками кримськотатарського народу (наразі таких осіб близько 30 тис.), зокрема національних лідерів [8, 10]. Учасники дискусії наголосили, що питання відновлення прав кримськотатарського народу та збереження кримськотатарської ідентичності нерозривно пов'язане з деокупацією Криму та є однією з основних складових відповідного процесу.

Другу панельну дискусію було присвячено правам людини на тимчасово окупованих територіях кримського півострова загалом. У рамках дискусії неодноразово наголошувалося, що саме кримські татари стали найбільш переслідуваною спільнотою Криму, яка зазнає жорстоких та системних утисків після його окупації Російською Федерацією. Про системність таких утисків саме щодо кримських татар свідчать численні дані соціологічних, політичних та юридичних публікацій. Найбільш ґрунтовним статистичним джерелом, що доводить факт системного характеру дискримінації кримських татар, є розроблена громадською організацією «Кримськотатарський Ресурсний Центр» інтерактивна діаграма «Жертви окупації Криму». Діаграма наводить співвідношення загальної кількості постраждалих від дій окупаційної влади у Криму та частки кримських татар серед таких осіб. Зокрема, згідно з даними діаграми наразі з 235 політичних в'язнів Криму 165 є кримськими татарами, із 57 загиблих від дій окупантів кримчан 27 є кримськими татарами, а з 21 жертви насильницьких зникнень у Криму 15 є представниками кримськотатарського народу [1]. Ураховуючи той факт, що відповідно до останнього перепису населення України кримські татари становили лише 12 % населення Автономної Республіки Крим, очевидним стає непропорційно велика частка кирилли серед постраждалих та переслідуваних осіб. Подібний сумний перебіг справ не в останню чергу спричинений активною підтримкою кримськотатарським народом та його політичним керівництвом

державності України, її незалежності, а також спротивом незаконній тимчасовій окупації півострова.

Підсумовуючи вищезазначене, доходи-мо низки логічних та необхідних висновків. Закон України «Про права корінних народів України» є продовженням тривалого процесу законодавчого врегулювання правового статусу корінних народів України, зокрема статей 11, 92 та 119 Конституції України, які безпосередньо згадують корінні народи, не надаючи дефініції подібних спільнот та не визначаючи їх правового статусу. Закон був прийнятий на виконання вищезгаданих конституційних положень, реалізація яких не була б можливою, адже потребувала конкретизації та кодифікації у рамках окремого нормативно-правового акта, без якого вони мали б виключно декларативний характер. Таким характером відзначився й наступний крок у сфері забезпечення прав корінних народів України — постанова Верховної Ради України «Про Заяву Верховної Ради України щодо гарантії прав кримськотатарського народу у складі Української Держави» від 20 березня 2014 року, яким проте було наголошено на необхідності прийняття спеціалізованого закону та системи підзаконних нормативно-правових актів, покликаних захищати та охороняти права кримськотатарського народу як корінного народу України. Закон «Про корінні народи України» став першим нормативно-правовим актом, присвяченим проблематиці корінних народів України загалом [4].

Забезпечення та відновлення порушених прав корінних народів України визнається одним з основних елементів процесу деокупації Криму в рамках міжнародної Кримської платформи. До роботи у рамках платформи з цією метою залучено представників кримськотатарського народу як найчисленнішого корінного народу України, зокрема керівництво Меджлису кримськотатарського народу — головний представницько-виконавчий орган кримських татар.

Отже слід додати, що прийняття Закону України «Про корінні народи Украї-

ни» є, безперечно, однією з найважливіших подій у сфері врегулювання правового статусу та закріплення прав корінних народів в Україні за останні 30 років та свідченням високого рівня відповідальності держави у сфері захисту невід'ємних прав своїх громадян, які є представниками корінних народів. Подальший розвиток цієї проблематики безпосередньо залежить від практичної реалізації вимог Закону та деталізованого законодавчого врегулювання реалізації його нормативних положень на рівні підзаконних нормативно-правових актів.

Також, враховуючи той факт, що статті Закону присвячено окремим видам прав корінних народів України (основоположним, культурним, мовним, освітнім, на самовизначення, представництво: національне та міжнародне, сталий розвиток, ресурсне забезпечення представницьких органів), очевидним є те, що спеціалізовані нормативно-правові акти у відповідних сферах необхідно привести у відповідність до положень Закону України «Про корінні народи України». Наприклад, освітні права корінних народів мають бути відображені у Законі України «Про освіту», врегульовуючи тим самим порядок та особливості захисту та вивчення мов, історії та культури корінних народів, освітнього процесу мовою корінних народів тощо.

Деякі із вимог Закону, в свою чергу, можуть бути виконані лише за умови деоку-

пації Криму, отже не є у повній мірі залежними від волі українського законодавця, зокрема такими є положення про повернення назву історичної топоніміки Криму, які також відображені у Постанові Верховної Ради України «Про перейменування окремих населених пунктів та районів Автономної Республіки Крим та міста Севастополя» та Законах України «Про географічні назви» та «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки».

Підсумовуючи вищезазначене, можна дійти висновку, що у подальшому у процесі законотворчої діяльності законодавцю слід враховувати права, проголошені та гарантовані Законом, що передусім стосується сфери представництва корінних народів України, а також гуманітарної сфери загалом, оскільки через окупацію Автономної Республіки Крим та міста Севастополь власне ідентичність, мова, культура, історія та спадщина перебуває під загрозою і потребує значної підтримки та захисту з боку України, як держави, яка є батьківщиною цих корінних народів. ●

Список використаних джерел / List of references

1. Жертви окупації Криму : інтерактивна діаграма // Громадська організація «Кримськотатарський Ресурсний Центр», 2021.
URL: <https://ctrcenter.org/uk/zhertvy-okkupacii>.
2. Конституція України : Основний закон України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Про Заяву Верховної Ради України щодо гарантії прав кримськотатарського народу у складі Української Держави : постанова Верховної Ради України від 20 березня 2014 року № 1140-VI. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 15. Ст. 581.
4. Про корінні народи України : Закон України від 1 липня 2021 року № 1616-IX. Відомості Верховної Ради України. 2021. № 38. Ст. 319.
5. Про корінні народи України : проект Закону України від 20.09.2016, HDIM.NGO/0036/16/RU. Нарада ОБСЄ з огляду імплементації зобов'язань у людському вимірі 2016 р.

6. Про статус кримськотатарського народу в Україні : проект закону України від 07.04.2017 № 6315б, включений до порядку денного Верховної Ради України 2679-VIII від 07.02.2019.
 7. Сергійчук В. Український Крим. Київ : Українська Видавнича Спілка, 2001. 303 с.
 8. Тищенко Ю. Біла книга «Крим після анексії». Державна політика, виклики, рішення та дії // Тищенко Ю, Каздобіна Ю., Гучакова Т., Смірнов О., Горобчишина С., Дуда А. ; за заг. ред. Ю. Тищенко. Київ. 2016. 145 с.
 9. Українська Революція гідності, агресія РФ і міжнародне право : монографія. Українська асоціація міжнародного права. Київ. 2014. 1016 с. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=X0X0CgAAQBAJ&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>.
 10. Williams, Brian Glyn «The Crimean Tatars. From Soviet Genocide to Putin's Conquest», OXFORD University Press, 2016, C. Hurst and Co (Publishers) Ltd., 240 p.
1. Zhertvy okupatsii Krymu : interaktyvna diahrama // Hromadska orhanizatsiia «Krymskotatarskyi Resursnyi Tsentr», 2021. URL: <https://ctrcenter.org/uk/zhertvy-okkupacii>.
 2. Konstytutsiia Ukrainy : Osnovnyi zakon Ukrainy. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1996. № 30. St. 141.
 3. Pro Zaiavu Verkhovnoi Rady Ukrainy shchodo harantii prav krymskotatarskoho narodu u skladi Ukrainskoi Derzhavy : postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 20 bereznia 2014 roku № 1140-VI. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2014. № 15. St. 581.
 4. Pro korinni narody Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 1 lypnia 2021 roku № 1616-IX. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2021. № 38. St. 319.
 5. Pro korinni narody Ukrainy : proekt Zakonu Ukrainy vid 20.09. 2016, HDIM.NGO/0036/16/RU. Narada OBSIe z ohliadu implementatsii zoboviazan u liudskomu vymiri 2016 r.
 6. Pro status krymskotatarskoho narodu v Ukraini : proekt zakonu Ukrainy vid 07.04.2017 № 6315b, vkluchenyi do poriadku dennoho Verkhovnoi Rady Ukrainy 2679-VIII vid 07.02.2019.
 7. Serhiichuk V. Ukrainnyi Krym. Kyiv : Ukrainka Vydavnycha Spilka, 2001. 303 s.
 8. Tyshchenko Yu. Bila knyha «Krym pislia aneksii». Derzhavna polityka, vyklyky, rishennia ta dii // Tyshchenko Yu, Kazdobina Yu., Huchakova T., Smirnov O., Horobchyshyna S., Duda A. ; za zah. red. Yu. Tyshchenko. Kyiv. 2016. 145 s.
 9. Ukrainka Revoliutsiia hidnosti, ahresiia RF i mizhnarodne pravo : monohrafiia. Ukrainka asotsiatsiia mizhnarodnoho prava. Kyiv. 2014. 1016 s. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=X0X0CgAAQBAJ&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>.
 10. Williams, Brian Glyn «The Crimean Tatars. From Soviet Genocide to Putins Conquest», OXFORD University Press, 2016, C. Hurst and Co (Publishers) Ltd., 240 p.

Надійшла до редакції 19.01.2022 року

Opanasenko A. Retrospective and perspective analysis of the development of understanding and ensuring the rights of indigenous peoples of Ukraine. The article analyzes in detail the process of formation and development of the rights of indigenous peoples in independent Ukraine. Particular attention is paid to the provisions of the Constitution of Ukraine in this context and their interpretation. The legislative process and legislative initiatives that preceded the adoption of the Law of Ukraine "On the Legal Status of Indigenous Peoples of Ukraine" on July 21, 2021 are described. The peculiarities of the legal acts of Ukraine, which regulate the rights of indigenous

peoples, their connection and further impact on the overall development of the studied issues, are clarified. A retrospective analysis of the legislation of the last 30 years, highlighting the main stages and elements, provides an opportunity to formulate a perspective on the further development of the indigenous peoples' rights' issue in Ukraine in the field of normative consolidation of their legal status and implementation of rights guaranteed by the Constitution and laws of Ukraine. The rights of indigenous peoples are depicted through the prism of modern legal and political processes, in particular, the Crimean Platform, as the most effective mechanism for de-occupation of the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, ensuring the rights of Ukrainian citizens violated by the temporary Russian occupation of the peninsula. Particular attention is paid to the place of the indigenous peoples of Crimea and the issue of restoring their rights under this mechanism. The restoration of such rights seems particularly important, given the particular persecution of indigenous peoples and their individual representatives by the occupying power today, as well as the perpetration of genocide against these peoples in the past.

Keywords: Indigenous peoples, indigenous peoples of Ukraine, Crimean Tatars, Karaites, Krymchaks, Gagauz people, Crimean Platform, Crimean Khanate, Crimean People's Republic, Autonomous Republic of Crimea, city of Sevastopol, Crimea, Sevastopol, Mejlis of the Crimean Tatar People, Qurultay of the Crimean Tatar people, self-determination, occupation, de-occupation, genocide, deportation, deportation of the Crimean Tatars, Surgun